

ФОНД
НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

University of Agribusiness and Rural Development -
Bulgaria

<http://science.uard.bg>

FINANCIAL AND LEGAL CONSIDERATIONS OF THE FOREIGN EXCHANGE RATES ON BANK EXTERNAL TRADING OPERATIONS

Ignat Papazov

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov, Bulgaria

Abstract: The term "currency" has different meanings but is usually defined as any means of payment that is not in local currency units. The ratio between the foreign currency and local currency units results into exchange rate. When arranging payment transactions abroad, local entities - natural and legal persons must exchange their national currency in advance for the currency of the country in which they are due or in another currency commonly accepted as an international payment. Under this regime, the national currency is quoted in relation to another currency, that is exchange rate.

Keywords: currency, quote, correlation, currency, payroll, conversion rate

ФИНАНСОВО-ПРАВНИ СЪОБРАЖЕНИЯ ПО ЕФЕКТА НА ВАЛУТНИЯ КУРС ВЪРХУ БАНКОВИТЕ ВЪНШНОТЪРГОВСКИ ОПЕРАЦИИ

Игнат Папазов

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, България

Резюме: Понятието „валута“ има различни значения, но обикновено се дефинира като всяко средство за плащане, което не е в местните парични единици. Съотношението между чуждестранната валута и местните парични единици резултира във валутния курс. При уреждане на платежните трансакции с чужбина местните субекти – физически и юридически лица предварително трябва да обменят своя национална валута за валутата на страната, в която им предстои плащане, или в друга валута, общоприета като международно платежно средство. При посочения режим се определя котирането на националната парична единица спрямо друга такава, т.е. валутния курс.

Ключови думи : валутен курс, котиране, корелация, валута на цената, валута на плащане, конверсионен курс

Pecuniae imperare oportet, non servire
Парите трябва да се управляват, а не да им се служи
(латинска мъдрост)

ВЪВЕДЕНИЕ

Валутният курс е обективна икономическа категория, чието съществуване е зависимо от развитието на стоковото производство и международния обмен, от циркулацията на различните парични единици при опосредстване на този обмен. Икономическият му субстрат се определя от разменните закономерности на различните стойности, представяни от отделните валути. В подкрепа на това е и твърдението, че „валутният курс съществува едновременно като абстрактна икономическа категория и като конкретна практическа величина, отнасяща се за всяка отделна парична единица.“¹ Прилагането на валутния курс като цена на единица чужда валута, стойностно изразена в национални парични единици, съдържа оптималните особености на двустранна търговска сделка – наличието на две страни – оферент и акцептант и пазар на валута. Може да се добавят операциите по търсене и предлагане на нужната валута, при които съответно е зачетен интересът на тези контрагенти, на които им предстои плащане в чужда валута и на другата страна, притежаваща такава валута. Като цяло валутният курс – “Rate of exchange” е определен под формата на финансово-правен факт, договорно произтичащ от валутния обмен, който осигурява възможността за легална банкова конверсия на валутите при съблюдаване на общите пазарни закономерности и по-конкретно външната търговия.

¹ Радков, Р. и др. „Валутни системи“, Свищов, 2000, с. 51.

ВЛИЯНИЕ НА ВАЛУТНИЯ КУРС ВЪРХУ ВЪНШНОТЪРГОВСКИТЕ ОПЕРАЦИИ

Валутният курс има съществено влияние върху обема и насочването на външната търговия на страните. Колкото курсът на една валута е по-нисък, толкова е по-позитивна експортната диверсификация и проблемна импортната и обратно. Съсредоточена в резидентите, чуждата валута за тях е специфична стока. Нейната отлика от съдържателния смисъл, възприет по начало за стоката, е в това, че изпълнява ролята на всеобщ еквивалент, а превръщането му в пари налага бърза реализация на валутния пазар. Необходимо и важно условие за ликвидността на валутата е „цената“ ѝ, която обявена чрез подходящи средства, се явява определител на т.нар. котирание на валутите. Главни действащи, по силата на призиванието и функционалната си роля, оторизирани фигури в този процес са банките. При обявяване на валутните курсове те декларират че са готови:

- да извършват валутни операции в конкретните валути – да купуват и да продават по обявения курс;
- да сключват сделки в тези валути и по-точно да осигурят опосредствания механизъм за реализирането им, съобразен със сложността на външнотърговските разчети и претенциите на страните по тях.

Съвършено очевидно е, че в международната търговия партньорите може да поискат или да закупят или да продадат чуждестранна валута и основен фактор за осъществяване на материалните им претенции са техните банки. Трябва да се държи сметка за следното:

- Ако износителят успее да се договори за извършване на плащането във валутата на неговата страна, то чуждестранният вносител е длъжен да разполага с определено количество от изискуемата за плащането валута. Това изисква съдействието на банката в осигуряването на валутата на плащане по реда на покупко-продажбата по обменен курс на националната валута;

- Ако износителят възприема платеж в собствената за купувача валута, отново ще се осъществи плащане в чуждестранна валута, но при два основни параметъра:

1. Да води валутната сметка в своята банка, и тя да е гласяща в платежната валута. Това решение е практично, когато:

- износителят очаква, че купувачът регулярно ще изпълни платежните си ангажименти, реализирайки с това валутни постъпления и посредством горепосочената сметка се елиминира необходимостта за покупка или продажба на чуждестранна валута всеки път при възникване необходимост от разчетно обслужване с конкретната валута;
- износителят предполага, че в близка перспектива ще му се наложи да реализира платеж в съответна валута.

2. Да продаде чуждестранната валута на банката, обменяйки я за национална.

В добавка на разгледаните разплащателни модули се явява т.нар. „девизен парадокс“ на валутния пазар. Той се проявява в метаморфозата „стока – чужда валута – национална парична единица“. Даден икономически субект, който изнася продукта, се убеждава на пазара, че към неговата стока има достатъчен интерес. На валутния пазар обаче, когато предлага получената чужда валута за национална, установява, че интересът не е адекватен.

Споменатият парадокс намира проявление и при обратната ситуация „национална парична единица – чужда валута – стока“. В случая лицето, което желае да закупи стоки в чужбина, трябва първо да се снабди с чужда валута. Появата му на валутния пазар се индикира с обстоятелството, че клиентският интерес за закупуване на необходимата валута не е подхранен от конюнктурата на пазара.

В този контекст валутният курс е огледално отражение на оценката на икономическата ситуация в определена държава, която се извършва от търговците и купувачите във валутата на страната. Към тях принадлежат лихвените съотношения, икономическата стабилност и наложената политическа рамка. Влиянието на валутните курсове е изключително върху движението на стоки и услуги във външната търговия. То се обяснява с ценовата структура на валутните трансфери и пропорционалния стокос обмен между различните страни. Промените на обменния курс са консеквентни на общите икономически измерения. Всеки спад в стойността на националната валута спрямо останалите валути води до намаление на обменния курс и паралелно увеличаване на външнотърговския излишък. Другият полюс – нарастване стойността на националната валута към другите валути, обуславя обратното намаляване на външнотърговския излишък.

Тази променлива икономическа „игра“ извежда като аналитични опорни позиции трите основни функции на валутния курс, а именно:

- той е средство за съизмерване стойностите на паричните единици на страните;
- изявата му на средство за конверсия на една валута в друга;
- прилагането за корелация на индикаторите на вътрешния и международния пазар.

Посредством валутния курс търговските субекти си осигуряват предварителна информация за стойностната оценка на международния пазар и сравняват своите производствени разходи с установените международни цени. Това предполага необходимата маневреност и поведение на пазара и накрая води до изменение градацията на стоките потоци между националния и чуждестранния пазар. Следвайки приложния механизъм на валутния курс, можем да го установим като инструмент за разделяне на стоките между двата пазара. Аналогично е положението на финансовия пазар – неговите стойностни артерии са в основата на капиталовото преместване. Безпрепятственото протичане на външнотърговската операция често се определя от вида на валутата, времето, мястото и формата на плащане – всички те са необходимото съдържание на сделката, обуславящи както нейната действителност, така и своевременното регулиране на плащането в съответен на договорните параметри размер. Оттук съвкупността на фиксираните в контракта валутни операции и клаузи се наименува като валутно-финансови условия на същия. Те биха могли да се разглеждат от позицията на самостоятелния израз на съвпадащите насрещни волеизявления на износителя и вносителя и като пресечна точка на търговския им интерес от сключената сделка. В тази връзка валутно-финансовите условия на съгласуване по договора между страните включват не само принципи и платежни форми, но и избор на валута на цената и такава на плащането, адекватна на риска от валутна дамификация, предпазна система за застраховане в т.ч. срещу неплащане или необоснованото задържане на плащането.

Валутните условия на договора са неразривно свързани с *essentialia negotii* – неговото съществено съдържание, отнесено до количеството, качеството и асортимента на доставената продукция и свързания с тях обоснован избор на валута за определяне на цената и плащането има обвързващо действие за разчетните страни. Правилната обосновка на валутата на цената от своя страна вече ще кумулира типичните за договорно оферирани елементи на несъщественото му съдържание и по-точно:

- Естествено съдържание – *naturalia negotii* – то засяга последиците от действието на договора, които възникват и без да са уговорени, примерно допълнителните гаранции срещу платежен отказ: получава-нето на по-малко реални валутни ценности от износителя поради спадане курса на платежната валута за периода на сключване и пре-кратяване на договора и прочее.

• Допълнително (случайно) съдържание, което ограничава възникването на правни последици, т.е. резултатите от външнотърговската сделка се регулират с частта, която не е предмет на преки договорености между контрагентите, примерно преизчисляване и трансформиране на валутата на цената във валута на плащането или определяне на усреднен валутен курс от доставчика и купувача.

При наличието на представената договорна конструкция е необходимо да се държи сметка за състоянието на валутните курсове на международните и вътрешните валутни пазари на страните по сделката, съчетана с прогнозните им изменения. Приложен като средство за конвертиране на една в друга валута валутния курс обслужва и валутния обмен при търговията със стоки и услуги, при капиталовите потоци и извършването на специални валутни операции. Рационалното приложение на посочената функция е производно на резона на валутния курс върху правилното отразяване на съотношението между разменните стойности на валутите. Най-последстващият като средство за корелация валутен курс е активен пазарен регулатор спрямо индикаторите на вътрешния и международния пазар. Той е свързващо звено между националните и международните цени. По отношение на внесените от чужбина стоки валутният курс изпълнява роля на ценообразуващ фактор, чието влияние се прехвърля върху относителното изравняване на лихвения процент в страните на вноса и износа.

„При външнотърговските сделки, които са по-точно крупни операции печалбата, изразена в процент обикновено не е голяма, твърди Д. Попов. Тази неголяма печалба лесно може да бъде превърната в загуба, ако валутата на плащането измени курса си в неблагоприятна за търговеца насока“². Произтичащите от флукуацията на валутните курсове търговски негативи се съотнасят към изпълнителните срокове по сделките. Колкото по-дълъг е периодът от момента на сключване до този на плащането по договора, толкова е по-голяма вероятността една добре оформена от търговска гледна точка сделка да генерира загуба вместо печалба. Този съществен и за двете договорни страни проблем извежда на преден план приоритетно съгласувания подбор на валутата на плащането. Изборът на фактурираната цена и валутата на плащане зависи от очакванията за перспективно развитие и особености на валутите от датата на договора за покупко-продажба до датата на плащането. Значимо е влиянието на редица фактори, за чиято интензивност и направление също се държи сметка – инфлационни темпове, състояние на платежния баланс и прехвърлянето на капитала от една страна в друга.

Определянето на валутата на цената е с рекомендателно за контрагентите значение. Полезният ефект се обявява главно с интереса на износителя в получаването на твърда, устойчива валута и той ще е в основата на ценовата фиксация съобразно междудържавните и търговски съглашения, предвидени от страните, както и установените в трансграничната практика правила и обичаи за реализация на конкретни стоки на световния пазар. Изборът на предполагаемата валута на цената очертава насоките към прогнозното, превантивно съкращаване на допустимите преизчисления на валутите при извършване на плащането с цел уеднаквяване на ценовите и платежни условия по договора. Дигресия при подобна ценова стратегия може да внесе изпълнението на външнотърговската сделка с партньор от държава, неразполагаща с конвертируема валута. Практически необходима предпоставка за реализацията на такава казусна сделка е определянето на цената ѝ във валута на трета или трети страни и последващото преизчисляване с конвергентен за търговските интереси ефект. При това „множествеността на валутните курсове изисква пределна точност при регулиране условията на преизчисляване на валутата на цената във валута на плащане, за да се

² Попов, Д. Условия на плащане при външнотърговските сделки. София: Сиела, 1992, с. 19.

изключи възможността за загуби³. В качеството на конверторен курс обективно се прилагат текущият пазарен валутен курс за деня на плащане или курсът от предходния ден. В противен случай възниква вероятността от реализиране на загуба за износителя, особено при използване на действащия към момента на установяване на договорните отношения курс. Налице е конгениална връзка между валутата на цената и курса на определянето ѝ, който ще има образно казано функцията и на своеобразна предпазна конкорданция в уреждането на платежни претенции на контрагентите и закрепените в тях спорни моменти.

При определяне на конверсионния курс на валутите е необходимо да се предвиждат разнородните интереси на износителя и вносителя: износителят се стреми към възможно по-висок курс на платежната валута, а купувачът е заинтересован от противоположната ситуация. Предвид различните цели, определящи и насоките на търговския интерес, в международната практика е възприет компромисен вариант, осигуряващ ползването на курса на валута на страната, в която ще се извърши плащането, респ. курсът на продавача. Ако подобна платежна възможност е в повече изгодна за доставчика, то прилагането на среден курс, съгласуван между контрагентите, внася сигурност у купувача.

Ефективна мярка за верификация на съпътстващите външнотърговската сделка платежно-доставни проблеми е уговарянето на специални валутни клаузи, чрез които валутата на плащането се обвързва с една или няколко считани за по-стабилни валути. Бе изяснено, че такива клаузи се определят, когато сделките са по-значителни, валутите на плащане – акцидентни и особено ако сделката касае по-продължителен период между договарянето и плащането, характерни за операциите на кредит. При сделките, гласящи в значителни суми и съответна отсрочка на плащането, е полезно да се засегне обезценката на всички валути спрямо реалните ценности и главно към стоките на международните пазари. Този факт е съществен, сравнимо с валутните колебания, тъй като общата обезценка на валутите спрямо стоките е неизменна и еднопосочна. В дългосрочен план тя се изразява в поскъпване на стоките, докато курсовите колебания са предимно временни и като се извършват в двете посоки, могат отчасти да се компенсират. За целта се диспонира специална антиинфлационна клауза – тя се нарича индексна, понеже е с обвързващ за договорената цена характер, съпоставяйки я с конкретен ценови индекс. Като база на тази индексна клауза би следвало да се вземе индексът на стоките, които са предмет на определени сделки.

Участващите във външнотърговските операции банки, могат да внесат по-голяма сигурност чрез неутрализиране на рисковете от невъзможност за конвертиране и трансфериране на валутите. Обикновено те следват от непознаване на валутните разпоредби или промените в тях, настъпили през периода на реализиране на сделката. Избягването на посочените рискове предполага оперативната банкова проверка на валутния режим в страната на търговския партньор. Това е осъществимо след приспадане на дължимите комисионни или разноси в процентно изражение от договорната стойност, съобразно вътрешните банкови тарифи и с изричната рекомендация на разчетните страни. В такъв случай обслужващите банки ще са страна по упълномощителна сделка и действията им ще са в изпълнение на съгласуваната воля на вносителя и износителя. Дори и да не носят пряка или косвена отговорност за негативните последици от международната сделка, на банките принадлежи възмездното право на обезщетяване за възникналите разходи по установяване и фиксиране на валутните колебания, около които гравитират престационните

³ Покровская, В. Международные коммерческие операции и их регламентация, М., 1996, с. 187.

ангажименти на партньорите. Днес търговските реалии репродуцират два основни вида валутни уговорки. Първата е на база паритетен курс:

- когато валутата на цената е различна от валутата на плащане – при положение, че паритетният курс на фактурираната цена се измени към датата на плащането, пропорционално на изменението следва да се актуализира и сумата на плащането;

- когато валутите на цената и плащането съвпадат – ако паритетният курс на валутата, кумулираща двата компонента, се промени към момента на плащане спрямо друга конвертируема валута, за която са изявили предпочитание контрагентите, ще бъдат преизчислени цената на стоката и размерът на валутата на плащането.

Втората, специфична по естеството си възможност, се свежда до валутната уговорка на основата на пазарен курс в следните проявления:

- валутата на цената е различна от валутата на плащане – прилага се среден курс, действащ за дадена страна, в чиято валута се извършва плащането в деня на осъществяването му;

- има съвпадение между валутите на цената и плащането – аналогично на позицията при паритетната валутна уговорка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В края на екскурса е необходимо единствено уточнението, че валутният курс оказва значително влияние на физическия и стойностен обем на износа и вноса, както и структурното им компониране. Освен това измененията на валутнокурсните съотношения се отразяват върху ценовата конкурентноспособност на износителите и вносителите. При завишаване курса на националната парична единица ценовото равнище на местните стоки, изразени в чужда валута, се покачва. Тази дисперсия подбива конкурентните позиции на износителите и благоприятства вноса от чужбина. Ако движението на валутния курс следва промените в инфлационните темпове, не се стига до влияние върху ценовата конкурентноспособност на стоките, а и експортните и импортни цени ще се променят в по-малка степен от колебанията на валутния курс. Последният поначало ще запази особеностите си на комплициран платежен регулатор във външната търговия, спомагащ за рационалната ориентация на контрагентите към изискванията на международния пазар, производствените фактори и естеството на банковото посредничество.

ЛИТЕРАТУРА

1. Покровская, В. Международные коммерческие операции и их регламентация, М., 1996.
2. Попов, Д. Условия на плащане при външнотърговските сделки. София: Сиела, 1992.
3. Радков, Р. и др. „Валутни и валутни системи“, Свищов, 2000.